

ISLAMISTISK RADIKALISERING

– afsked med simple forestillinger

Af Jørgen Stau

Efter terror angrebene i Madrid i 2004 og London i 2005 har den europæiske offentlighed været beriget med to nye ord: "homegrown terrorism" – "hjemmedyrket" eller "hjemmegroet" terrorisme – og "radikalisering". Terrorangrebene, der kostede henholdsvis 191 og 56 menneskers liv og sårede flere tusinde, blev udført af mennesker, som enten var født og opvokset eller havde levet en anseelig del af deres liv som borgere i et europæisk land, igangsatte en bølge af forskning i, hvad der drev gerningsmændene fremad. Pludselig var hjemmedyrket terrorisme den måde, man skulle forstå denne "nye", islamistisk inspirerede terror på, især angrebet mod London.¹⁾ "Radikalisering" var med et slag det nye buzz-word. Det søger at beskrive den proces, som en person gennemgår, når vedkommende bevæger sig fra at være et almindeligt, privat menneske uden synderlig politisk, ideologisk eller religiøs bevidsthed endsige engagement, til at denne bliver radikal og måske endda voldeligt radikal og begår terror. Den positive klang ved ordet radikal, som tidligere havde været en central konnotation til begrebet, ikke mindst i 1970'erne hvor det blev modstillet borgerlig konservatisme og almen etablerethed, var forsvundet som dug for solen. En radikaliseret person var nu en radikaliseret person med islamistisk baggrund, som udgør et problem for det demokratiske samfund, eller i yderste forstand, én som truer vores sikkerhed – en potentiel terrorist.

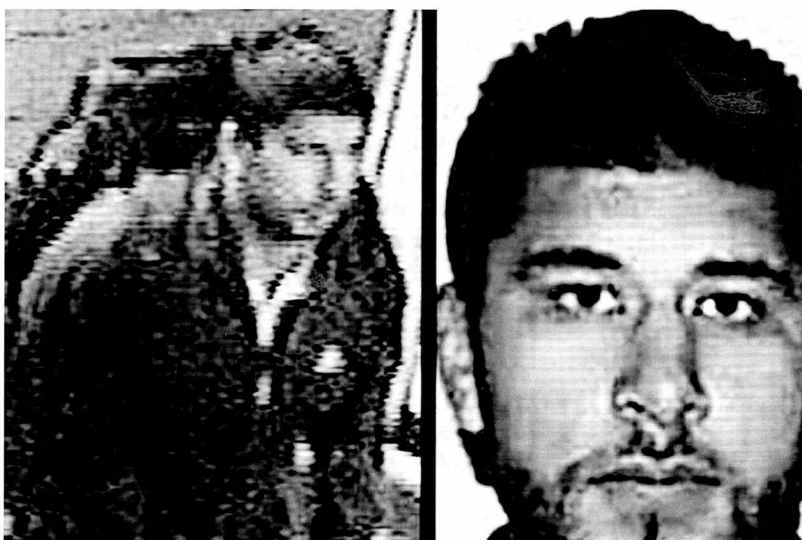
Men hvad er en radikal og en radikaliseringsproces egentlig? Ja, det er et definitionsspørgsmål. Og den definition afhænger af, hvem, der definerer, hvornår og hvorfor. Politisk følsomme begreber så som radikalisering og terror skifter over tid, sted og fra land til land.²⁾ Og definitionen af, hvad det vil sige at være radikal er i høj grad afhæn-

gig af, hvad vi definerer som det normale. Omvendt virker udpenslingen af det radikale som grænsesættende for det normale – hvorfor radikaliserings- og terror-debatten og de lovgivningsmæssige ændringer og politikker, som følger, over tid må antages at have en større eller mindre effekt på indholdet i det, vi normalt forstår ved de vestlige, demokratiske samfund.

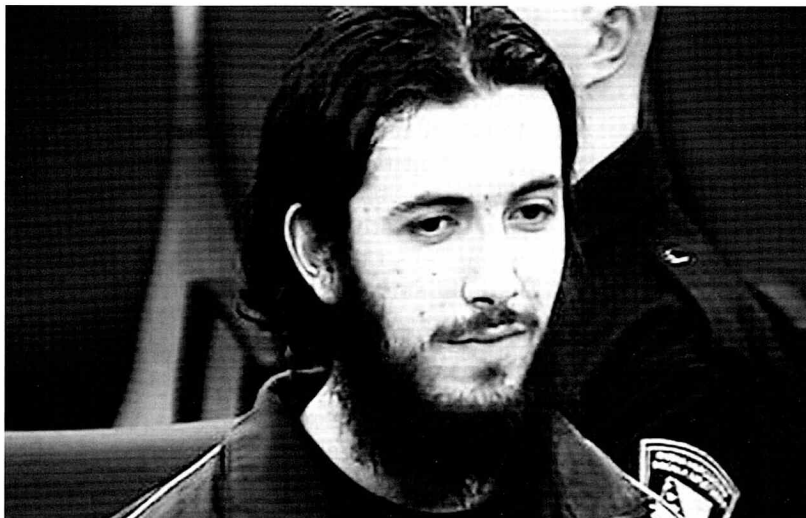
Men denne diskussion er nu ikke nærværende artikels sigte. Formålet er i stedet at dykke ned i debatten om radikalisering og diskutere styrker og svagheder ved en række gængse modeller for radikaliseringsprocesser. Først diskuteres således forskellen mellem den danske efterretningstjeneste PET's såkaldte oppefra- ned model og New Yorks Politis (NYPD) nedefra-op model. Begge er simple fasemodeller, men lægger hovedvægten på hver sin type terrorisme. Dernæst ses der nærmere på, hvilken virkning fase-opdelingen får for de radikaliserings programmer, som henholdsvis Københavns Kommune og det danske integrationsministerium enten arbejder med eller er i færd med at iværksætte. Efter dette gennemgås Wiktorowicz's tragtmodel og Lofland og Starks side-opdelte fasemodel. Disse er såkaldte avancerede fase-modeller, men fokuserer til forskel fra PET's og NYPD's modeller ikke på voldelig radikalisering, men alene på de radikaliseringsprocesser, som radikalt religiøse indgår i, når de bliver medlem af en radikal religiøs eller religiøst inspireret bevægelse eller sekt, og som – i hvert fald officielt – tager afstand fra brugen af vold. Herefter fremlægges en modificeret udgave af en radikaliseringsmodel, som er blevet udviklet i regi af det europæiske terrorforskningsnetværk Transnational Terrorism, Security and the Rule of Law (TTSRL), som Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) har

De anklagede i terrorbombsagen i Madrid 2004

Videooptagelse af bombemanden fra London 2005

Maximus – den anklagede fra "Glostrupsagen" under afhøring i Bosnien

deltaget i. Modellen er et endnu utilslebet forsøg på en såkaldt root cause model – altså en model, der søger at pege på årsagerne til radikaliseringen frem for blot at fokusere på radikaliseringsprocessens faser. Når modellen lægges frem nu, i stedet for at vente til den er mere færdigudviklet, sker det for at efterkomme et af forfatteren oplevet ønske om mere raffinerede radikaliseringsmodeller i den danske offentlighed: 'Vi ved godt, det er forsimplede modeller, vi arbejder med nu. Men hvad skal vi gøre, når der ikke er andre ude på markedet!', synes holdningen at være. Her er et forsøg på om ikke at afhjælpe dette, så i det mindste at få igangsat en offentlig debat og bevidsthed om modellernes styrker og svagheder. Men før vi når så langt, skal der lige falde nogle mere generelle betragtninger om studiet af radikaliseringsprocesser.

Således er det kendetegnende for en stor del af den nuværende forskning og diskussion af radikaliseringsfænomenet, især hvad angår voldelig radikaliseringsproces, at det basalt set er en post hoc debat: En (selvmords)bombe eksploderer i en europæisk storby. En masse tilfældigt forbipasserende mennesker dræbes. Hvorefter alle, naturligt nok, spørger, hvad der fik gerningsmanden m/k til at sprænge disse mennesker og eventuelt sig selv i luften. Efterfølgende begynder myndigheder og forskningsinstitutioner at søge at blotlægge de skridt på vejen, de mellemstationer så at sige, som førte gerningsmanden og hans medsamsvorne til at foretage en sådan handling. Angrebet sammenlignes med andre tidligere og formodet relevante angreb eller angrebsforsøg, og fællestræk søges identificeret. Hvorefter man efter bedste evne søger at deducere sig frem til, hvad der skete undervejs ved at bevæge sig baglæns i tid fra gerningsøjeblikket. Denne viden samles herefter blandt andet i modeller, som beskriver disse processer. Dette er for så vidt naturligt nok. Og det er også en nødvendig vej at gå, hvis man skal etablere viden på området. Problemet er blot, at det empiriske materiale, man danner teser på baggrund af, endnu er yderst sparsomt – heldigvis da – i al fald hvis vi taler islamistisk inspirerede angreb

i Vesteuropa efter 11. september 2001.³⁾ Det har dels ledt til en ivrig debat om, hvorvidt og i hvilket omfang, man kan drage paralleller mellem højre- og venstreorienteret terrorisme og religiøst inspireret terror, som den islamistiske terror, der er hovedfokus for de gængse radikaliseringsmodeller, som er fremme i den aktuelle debat. Det har desuden ledt til en lige så ivrig debat om, hvorvidt og i hvilket omfang, man kan sammenligne de forskellige islamistisk inspirerede terrorangreb – og de forudgående radikaliseringsprocesser – som har ramt Europa efter 11. september 2001. Gør det for eksempel nogen forskel, at bombemændene fra angrebet mod Londons Underground og en busrute den 7. juli 2005, var britiske statsborgere med en hovedsagelig pakistansk baggrund (en havde vestindisk baggrund og var født i Jamaica), mens Madrid-bombemændene i overvejende grad var marokkanere eller spansk-marokkanere, som havde boet og arbejdet i Spanien i en årrække? Hvilken rolle spiller den lokale og nationale kontekst for angrebene og dermed for de radikaliseringsforløb, som personerne gennemgik – og afspejler det sig i de radikaliseringsmodeller, som opstod i kølvandet på disse angreb?

Samtidig har en stor del af den forskning, som har været på feltet, indtil videre været præget af en vis portion manglende akademisk soliditet – jævnfør eksempelvis Andrew Silkes og andres sønderlemmende kritik af terrorforskningsfeltet.⁴⁾ Det manglende empiriske materiale og den akademiske terrorforsknings manglende soliditet – især i en kortere eller længere periode efter 11. september 2001 – har, koblet med det faktum, at islamistisk inspireret radikaliseringsproces og terror var et for offentligheden stort set ukendt fænomen indtil for få år siden, naturligvis også haft betydning for de modeller, som myndighederne i de europæiske lande, herunder Danmark, har opstillet i et forsøg på at indkredse og imødegå fænomenet. Modeller, som dem, der udviklede dem, naturligvis godt var klar over, var forenklinger af virkeligheden. Men som man var nødt til at lægge frem, fordi der var et klart behov for viden på området – og et

lige så klart politisk ønske om handling.

Problemet med disse simple fase-modeller – og reelt ved alle andre typer af modeller for radikaliseringsforløb – har været, at der i myndighedernes brug af dem ofte har været tilknyttet en opfattelse af, at dette er eksakt videnskab på linje med naturvidenskabelige modeller. At modellerne afspejler en så sikker viden, at man ikke blot kan bruge dem til at iværksætte relativt store statslige- og kommunale de-radikaliseringsprogrammer, men også kan bruge fase-modellerne i retssager, hvor man, hvis man kan vise, at en person befinder sig i fase tre eller fire, så også med rimelig sikkerhed kan sandsynliggøre (bevise), at så har personen forsat til at begå en voldelig, terroristisk handling. I fortsættelsen af den såkaldte Glostrupsag (mod EIH), fremførte anklagemyndigheden eksempelvis et anonymt vidne fra PET, som forklarede PET's fase-model. Anklageren lagde efterfølgende stor vægt på, at tilstedeværelsen af store mængder "radikalt materiale" på EIH's harddisk var et udtryk for, at EIH var indtrådt i den såkaldte "hærdningsfase" eller fase fire, hvorved han var "yderst radikal og har rette sindelag, som de dømte/tiltalte i Bosnien, USA, UK, DK", og altså var meget tæt på at begå en terrorhandling. I den såkaldte Glasvejssag fremførte anklagemyndigheden, dog uden at henvise eksplicit til fase-modellen, at de tiltalte var så radikaliserede, at det blot var et spørgsmål om tid, før de handlede, og at det var bevist, at de havde viljen og evnen til at begå terror.⁵⁾ Her er det værd at slå fast, at den viden, man pt. har indenfor forskningen i radikaliseringsprocesser, langt fra er så entydig og sikker, at den uimodsagt kan danne grundlag for en sådan positiv bevisførelse.

SIMPLE FASE-MODELLER: VOLDELIG RADIKALISERING

Ifølge den danske efterretningstjeneste PET kan radikaliseringsprocessen beskrives som "en proces, hvori en person i stigende grad accepterer anvendelsen af udemokratiske eller voldelige midler, herunder terrorisme, i et forsøg på at nå et specifikt poli-

tisk/ideologisk formål".⁶⁾ Radikalisering og terror, s. 1, www.pet.dk.

PET's definition ligger tæt op ad det, man andre steder definerer som "voldelig radikaliserings" (violent radicalisation) eller "ekstremisme".⁷⁾ Således er den hollandske efterretningstjeneste AIVD's definition eksempelvis væsentlig bredere end PET's. Hos AIVD i Holland definerer man radikaliserings som "den (aktive) forfølgelse af og/eller støtte til vidtgående forandringer i samfundet, som kan udgøre en fare for (den fortsatte eksistens af) den demokratiske legale orden (formål), som kan involvere brugen af udemokratiske metoder (midler), og som kan ødelægge den demokratiske legale ordens funktionsduelighed (effekt)".⁸⁾ Hvor PET fokuserer på accepten af brugen af "voldelige midler" som en helt central komponent i deres forståelse af radikaliserings, taler AIVD udelukkende om en *mulig* anvendelse af "udemokratiske metoder (midler)". I stedet lægger AIVD deres hovedvægt på den aktive "støtte til vidtgående forandringer i samfundet", som menes at kunne udgøre en fare for den demokratiske retsstat. Det store spørgsmål i den forbindelse er så, om de to definitioner af radikaliserings beskæftiger sig med samme fænomen, eller med to forskellige fænomener. Altså, om der for det første overhovedet er forbindelse mellem de to. For det andet om ikke-voldelig radikaliserings leder til voldelig radikaliserings, herunder om ikke-voldelige radikale organisationer forhindrer eller afleder unge, som søgte i radikal retning, fra at blive voldeligt radikale. I sin essens er dette et af de spørgsmål, som debatten om Hizb ut-Tahrir og al-Muhajiroun handler om. Er organisationer som disse bolværk imod eller trædesten på vejen til voldelig radikaliserings og terror.⁹⁾

Hvis vi herefter ser nærmere på radikaliseringsforløbet, så mener PET sig i stand til at opdele processen i forskellige faser, hvor personen flytter sig fra fase 1 til 4.¹⁰⁾

Som det fremgår af modellen (figur 1), skelnes der mellem forskellige faser af radikaliseringsprocessen, hvor man bliver mere radikaliseret, jo flere faser man gennemgår. Fra at være "modtagelig" overfor

FIGUR 1: OPPEFRA-NED FASE-MODELLEN HOS PET

Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4
Der etableres kontakt mellem en "radikalisator" og en person, der er modtagelig overfor radikale ideer	Der ses ofte ændringer i handlingsmønstrene hos personen, som gennemgår en radikalisering. Evt. ny religiøs praksis og nye kommunikationsvarer (internet)	Det sociale liv indsnævres til en mindre kreds af ligesindede – sociale bånd til familie eller tidligere venner brydes eller begrænses	Personen gennemgår ofte en såkaldt hærkning, der f.eks. kan bestå i gennemsyn af og interesse for meget voldelige videoer af kamphandlinger og terroristers henrettelse af gidsler

(PET, "Radikalisering og terror", s. 4)

radikale ideer og møde en "radikalisator", til evt. ny religiøs praksis, til en indsnævring af omgangskredsen, til "gennemsyn af og interesse for meget voldelige videoer af kamphandlinger og terroristers henrettelse af gidsler", den såkaldte hærkningsfase. En af fase-modellens helt store forcer set fra myndighedernes synsvinkel er modellens inddeling af radikaliseringsprocessen i klart adskilte på hinanden følgende faser, hvortil der kan designes specifikke radikaliseringsforebyggende tiltag. I fase et kan man eksempelvis fokusere sin forebyggelsesstrategi på "radikalisatoren", eksempelvis kendte radikale imamer, der søger at omvende unge muslimer enten i

moskeer, religiøse undervisningssteder eller i fængsler. Her kan man for eksempel vælge at øge overvågningen af de kendte radikale imamer, besværliggøre deres bevægelses- og handlefrihed, foretage såkaldte præventive samtaler med dem, presse moskeernes religiøse råd til at fyre eller forflytte dem, følge Frankrigs eksempel og udelukke ikke-statsautoriserede imamer fra at prædike i moskeer og fængsler, eller lignende. I fase to kan man søge at udpege unge, som har ændret "handlingsmønster", og søge at få dem tilbage på sporet. I fase tre kan man bede sociale myndigheder, skolelærere, fritidspædagoger og lignende holde øje med unge, som

FIGUR 2: NEDEFRA-OP FASE-MODELLEN HOS NYPD

Præ-radikalisering	Selv-identifikation	Indoktrinering	Jihadisering
Startsted: For det meste "ikke bemærkelsesværdige" personer med "normale jobs", "mindre, hvis nogen kriminel forhistorie"	Personen "begynder at udforske salafi islam, bevæger sig gradvist væk fra den gamle identitet og begynder at associere sig selv med ligesindede individer". Katalysator: kognitiv åbning eller krise. Udløser: økonomisk, social (diskrimination) politisk, personlig krise	Personen "intensiverer i stigende grad sine overbevisninger, og overtager helt jihad-salafi ideologien" og konkluderer, at militant "aktion er nødvendig"	Gruppemedlemmer "accepterer deres individuelle pligt til at deltage i jihad". Gruppen påbegynder operationel planlægning

(NYPD, "Radicalization in the West: The Homegrown Threat", s. 67)

pludselig har ændret adfærd og ikke længere omgås deres gamle, "ikke-radikale venner" men kun ligesindede radikale, og så fremdeles. Og hvis man hos unge radikale finder store mængder voldelige rekrutteringsvideoer eller lignende, bør man, ifølge modellen, være ekstra på vagt, da de unge da kan være i den såkaldte "hærdningsfase" og tæt på at begå terror.

Ikke kun PET benytter sig af en fase-model til at beskrive radikaliseringsforløbet. En af de mere kendte er New Yorks (NYPD) politis model¹¹⁾:

NYPD-modellen (figur 2) skildrer et lidt længere radikaliseringsforløb end PET's model, idet den starter, før folk er blevet radikale – formentlig for at understrege, at radikale ikke er psykopater eller sindssyge, men "normale" mennesker på afveje.¹²⁾ Modellen adskiller sig også fra PET's model ved, at den ikke lægger vægt på en såkaldt "radikalisator" – altså en udefrakommende person, eksempelvis en radikal imam eller en person fra et eksisterende terrornetværk – men i stedet har øget vægt på den såkaldte "selvradikalisering", hvor faktorer som en kognitiv åbning eller en personlig krise antages at kunne igangsætte et radikaliseringsforløb. NYPD's model fokuserer således på radikaliseringsforstået som en nedefra-op proces, frem for PET's model, som fokuserer på radikaliseringsforstået som en oppefra-ned proces. En yderligere forskel fra PET's model er også NYPD-modellens vægt på skiftet mellem fase tre og fire fra generalitet (nogen bør gøre noget) til specifitet (jeg bør gøre noget), samt den operationelle planlægning, som også medtages i modellens sidste fase. At en person accepterer, at denne selv må påtage sig ansvaret for at 'noget gøres' – frem for at lade stå til og håbe, at nogle andre 'gør noget' – må antages at spille en helt central rolle i forhold til spørgsmålet om, hvad der sker i bevægelsen "from thought to action" – fra tanke til handling.

Problemet med de simple fase-modeller har været den (ikke nødvendigvis intenderede) implicite nødvendighedslogik, som ligger i modellerne. Nemlig forestillingen om, at alle radikale gennemløber samme

radikaliseringsforløb, uanset baggrund, politiske, kulturelle og sociale forhold i landet eller regionen på et givet tidspunkt, og uanset personens personlige forhistorie og livsforløb. Derudover ligger det i modellerne, at radikaliseringsprocessen forløber mere eller mindre slavisk fra fase et til fase fire – og ikke i stedet fra fase to til tre til et til tre og så måske, måske ikke til fase fire – og at dette forløb med høj sandsynlighed følges af anvendelse af vold, begåelse af en terror-handling. Samtidig forudsættes det også i disse simple fase-modeller, at hvis en person udfører handlinger, som kategoriseres som værende fase 4 adfærd – i PET's model at personen ser ekstremt voldelige videoer af kamp-handlinger og terroristers henrettelse af gidsler – så har vedkommende gennemgået de tre følgende faser og er at regne som en særdeles radikaliseret person.

Et af kritikpunkterne ved PET's radikaliseringsmodel er endvidere den rolle, modellen tildeler den såkaldte "radikalisator". Ved at lægge så stor vægt på mødet med en "radikalisator", understreger modellen, at radikaliseringsprocessen først starter i det øjeblik, den prædisponerede person kommer i kontakt med en terror-gruppe eller en anden radikal person. Det betyder, at modellen antager, at en person, der indgår i et radikaliseringsforløb i hovedsagen er blevet inspireret eller overtalt hertil af en udefrakommende person – frem for at det er vedkommendes egen idé. Den udefrakommende person kan eksempelvis være en radikal imam, en veteran eller en fra et allerede etableret terrornetværk, der så at sige "lokker" en person på afveje, overtaler eller ligefrem "hjernevaske" en ellers normalt velfungerende person til at lade sig indrullere i et radikaliseringsforløb. Og en sådan rolle afspejler givetvis det faktiske forløb i nogle radikaliseringsforløb, frem for alt når vi taler om oppefra-ned terrorisme. Men det afspejler ikke nødvendigvis fuldt ud de forløb, som eksempelvis Mark Sageman beskriver med sit begreb om "a bunch of guys" – en gruppe venner. I et snart klassisk studie fra 2004¹³⁾ af 172 tidligere eller nuværende al-Qaeda medlemmers vej ind i terror, konkluderer han, at venskab og familieband

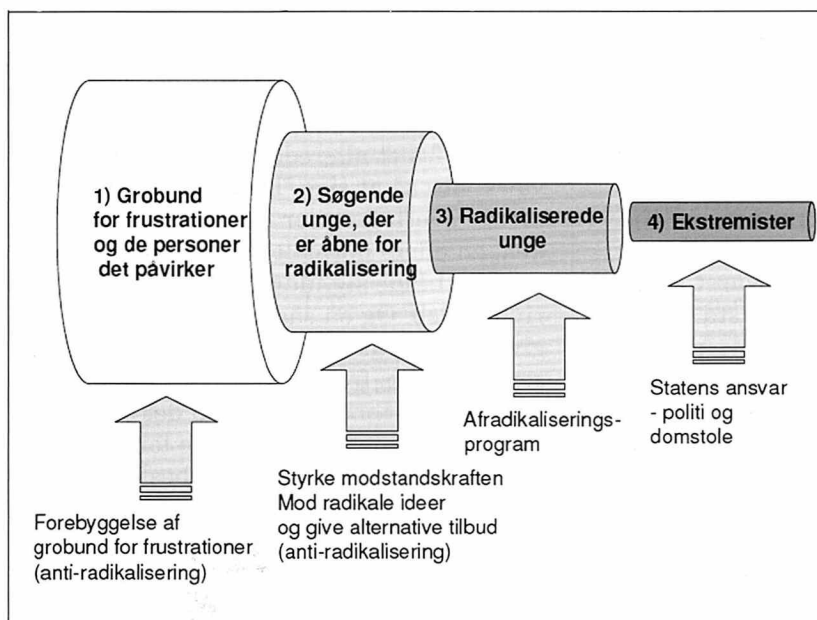
var de mest fremtrædende fællestræk til at forklare, hvorfor de meldte sig under al-Qaedas faner. Al-Qaedas folk blev således ifølge Sageman ikke rekrutteret af en udefrakommende "rekrutterings officer" eller "radikalisator". De meldte sig i stedet selv i små grupper af venner efter anbefaling fra familie, eksempelvis en bror eller fætter, eller fra venner og bekendte, som allerede var medlem: "The process of joining the Jihad... is more of a bottom-up than a top-down activity".¹⁴⁾ Denne nedefra-op proces fanges bedre i NYPD-modellens begreber om kognitiv åbning og personlig krise end PET's møde i fase et mellem en radikalisator og én, der er modtagelig overfor radikale ideer. Forskellen mellem PET's og NYPD's modeller har i øvrigt længe været omdrejningspunkt for en ophedet akademisk disput mellem netop Mark Sageman, der argumenterer for en nedefra-op proces, og en anden amerikansk notabilitet indenfor terrorforskningen, Bruce Hoffmann, der argumenterer for en oppefra-ned proces.¹⁵⁾

KØBENHAVNER-MODELLEN

Et yderligere problem med den simple fase-model har været den fortolkning, modellen har været udsat for i de forskellige grene af det politiske system, hvor der har været et ønske om at anvende modellen til at føre politik ud fra. Eksempelvis til at iværksætte målrettede politiske tiltag til hver af de enkelte radikaliseringsfaser, som formodes at kunne virke til at forebygge radikalisering, som det for eksempel sker i Københavns Kommunes såkaldte "Anti-radikalisering program".¹⁶⁾ Den københavnske model er inspireret af en radikaliseringsmodel, som Marco Zannoni fra det hollandske Institute for Safety, Security and Crisis Management (COT) i Haag har stået bag.¹⁷⁾

Her har man indtil videre først og fremmest koncentreret sig om fase 1 og iværksat – eller fremhævet allerede iværksatte – tiltag, som skal styrke "inklusionsfølelsen i samfundet", understøtte forældre i opdragelse af og kontakt med deres unge, understøtte de unges identitetsdannelse og

FIGUR 3: KØBENHAVNS KOMMUNES RADIKALISERINGSMODEL

* Inspireret af Marco Zannoni, Institut for Safety - Crisis Management, Amsterdam.

tilbyde dem alternativer til de radikale miljøer. Kommunen har iværksat boligsociale indsatser, man samarbejder med idrætsforeninger i udsatte boligområder og arbejder efter eget udsagn aktivt på at bekæmpe diskrimination. I forhold til de videre faser, har kommunen ladet sig inspireret af Amsterdam-modellens "Information House" og "Advisory Point", og overvejer at oprette en telefon rådgivningsline, hvor man kan henvende sig med radikaliserings-sager, ligesom kommunen har planer om at oprette et mentorkorps af ressourcestærke personer, som kan gå i dialog med udsatte unge og diskutere emner som demokrati, religion, identitet og meningen med livet. Overordnet set er det meste af indsatsen indtil videre baseret på at styrke den såkaldte "modstandskraft" hos udsatte eller svage unge, så de ikke falder i armene på radikale grupper.

København-modellen er på den ene side mere raffineret end PETs fase-model, idet den grafisk indikerer, at gruppen, der ender i fase fire, er langt, langt mindre end gruppen, der startede i fase et.¹⁸⁾ På den anden side forudsætter København-modellen, at radikaliseringsforløbet igangsættes som følge af den såkaldte frustration-aggressions akse¹⁹⁾, hvor en oplevet frustration over et givet forhold i samfundet eller i de nære omgivelser følges af en aggressions-reaktion, der leder den frustrerede ind i et radikaliseringsforløb.²⁰⁾ Denne tese, der givet er dækkende for en del politisk aktivisme og en del radikaliseringsforløb, er dog langt fra nok til at kunne rumme de meget forskelligartede årsager, der leder til eller igangsætter radikaliseringsprocesser. Forestillingen om, at radikalisering skyldes frustrationer over forskellige faktorer – også kaldet "strain theory"²¹⁾ – for eksempel fattigdom (eller relativ fattigdom), politiske udviklinger, racisme eller trusler, har således ledt en række forskere til at søge efter terroris-mens såkaldte "rødder" eller bagvedliggende årsager. Ideen er, at hvis man kan kortlægge disse årsager, så kan man ideelt set også gøre noget ved dem, og dermed forhindre radikalisering. Problemet er dog, at selvom frustrationer over forskellige politiske, sociale eller kulturelle udviklinger

nok ofte er en nødvendig forudsætning for radikalisering, så er det langt fra den eneste. Således er det kun et fåtal af de personer, som udsættes for eksempel diskriminering eller racistiske overgreb, som lader sig radikaliseres i en voldelig og terroristisk retning.

En anden forudsætning i modellen er en fortolkning af Quintan Wiktorowicz's tese om "kognitiv åbning" som igangsættende for et radikaliseringsforløb.²²⁾ Wiktorowicz's begreb om kognitiv åbning afspejler den situation, hvor eksempelvis en ung mand kommer ud i en krise – vedkommende fyres fra jobbet, udsættes for vold eller stærkt indignerende racisme, tortureres eller mishandles af myndighederne, eller kommer ud i en personlig krise, da et nært familiemedlem dør eller bliver alvorligt syg – hvilket, for *en religiøs person* igangsætter en søgning efter "et tilfredsstillende system af religiøs mening til at løse vedkommendes utilfredshed".²³⁾ Og her er det, at mødet med en radikal organisation kan udfylde det meningstomrum, som den kognitivt åbne person render rundt med. Begrebet "kognitiv åbning" er omdiskuteret, ikke mindst fordi kun en uhyre lille del af de religiøse eller ikke-religiøse unge, der kommer ud for en livs- eller anden krise og dermed bliver "kognitivt åbne", indgår i et radikaliseringsforløb med retning mod terrorisme. Således kunne den "kognitivt åbne", kriseramte og søgende person jo forblive i den stressende situation, som en livskrise er, inaktiv og med kun en minimal løsning på problemet. Eller personen kunne, som de fleste gør, søge efter en specifik problemløsende adfærd – lede efter et nyt job, indlede en retssag mod den eller dem, der overfaldt vedkommende, klage til pressen over myndighedernes overgreb, flygte ud af landet, eller hvis det var et nært familiemedlems død, der var årsag til krisen, søge trøst hos andre berørte i familien. Eller personen kunne søge at fortrænge livskrisen ved et overdrevent forbrug af massemedier, alkohol, andres problemer, eller ved at drukne sig i (nyt) arbejde. Og så ellers vente på, at det hele går over igen. Hvilket er den måde, folk flest kommer igennem kriser på.²⁴⁾

Samtidig er kognitiv åbenhed en forudsætning i mange andre personlige udviklingsforløb, hvad end de er karriereorienterede, kulturelle, religiøse, politiske eller familiære. Hvorfor kognitiv åbenhed, ligesom frustration, langt fra er tilstrækkeligt til alene at igangsætte og drive en radikaliseringsproces.

I Københavns Kommunes version af fase-modellen får Wiktorowicz's begreb om kognitiv åbning endvidere en medicinsk-metatorisk tilføjelse, hvor det antages, at man via socialpolitiske tiltag kan styrke den unges "modstandskraft" overfor radikale ideer. De radikale ideer får dermed metatorisk status af at være "sygdomme", eller "vira", som smitter, såfremt ens "modstandskraft" ikke er stor nok. Denne implicite logik var også at finde i rigt mål i den embedsmandsrapport *En fælles og tryk fremtid*, som det danske integrationsministerium sendte i høring sommeren 2008. Her blev der således også anvendt sygdomsmetatorer i stor stil. Dels forestillingen om, at radikaliserings svækker samfundets eller individets "modstandskraft" (ss. 11, 19, 20, 21) og "sammenhængskraft" (s. 10). Ekstremistiske holdninger omtales i embedsmandsrapporten som noget, der "vokser frem" (ss. 11, 13, 20), og noget, der trives, når "vækstbetingelserne" og "gro-bunden" er rigtig (s. 13, 19, 20). Derudover blev det i planen fremført, at radikale og ekstremistiske ideer, er noget, de fleste unge har en "naturlig skepsis og modstandskraft" overfor (s. 20), men, hvis de kommer ud for en personlig eller social krise, der "svækker modstandskraften" (kognitiv åbning), vil være modtagelige overfor.²⁵⁾ Således er der både i de modeller, som Københavns Kommune og det danske integrationsministerium har taget udgangspunkt i en underliggende forståelse af radikaliserings som et sygdomsforløb og som noget organisk udviklende. Den underliggende tese er så, at hvis vi kan klarlægge årsagerne til processen på en fyldestgørende og objektiv måde, så kan vi også opstille en "kur" som kan styrke "modstandskraften", finde frem til en "medicin", som forhåbentlig kan forhindre virussen i at sprede sig. Forestillingen om,

at radikale ideer og ekstremistiske holdninger er noget, man kan sammenligne med en virus, der spreder sig, når ens modstandskraft er svækket, er dog yderst tvivlsom. For det første fordi det langt fra er sikkert, at alle personer, der radikaliseres, er præget af en "svækket modstandskraft". Nogen af dem er givetvis såkaldte skrøbelige unge, som søger et ståsted i verden og hægter sig på den første og bedste autoritet, de møder. Men andre er yderst stærke individer, ideologisk og politisk afklarede personer med skarpe hjerner, som bevidst vælger denne livsbane. For det andet fordi politiske processer og menneskelig handlen ingenlunde kan sammenlignes med naturvidenskabelige eller medicinske fænomener, som følger naturlige, givne udviklingslove.

Et yderligere problem ved den københavnske model er, at personer, der antages at befinde sig i fase fire, og altså er at karakterisere som værende i "hærdningsfasen" eller som "jihadister" (ekstremister), overlades til politi, efterretningstjeneste og retsvæsen, da de formodes at være uden for de sociale myndigheders "rækkevidde". Derved forbigår de sociale myndigheder muligheden af at disengagere disse stærkt radikaliserede personer. Dette står i skærende kontrast til de resultater, som eksempelvis Tore Bjørgo og John Horgan mener at kunne fremvise.²⁶⁾ Bjørgo argumenterer således for, at man skelner mellem de-radikalisering og disengagering. Således hævder han med baggrund i studier af højreorienterede grupper, at det er muligt at disengagere radikale personer fra aktiv (voldelig) deltagelse i radikale grupper, uden at disse behøver at have givet afkald på deres radikale ideer. Bjørgos pointe underbygges af, at medlemmer i venstre-orienterede radikale grupper i løbet af 1970'erne og 1980'erne, som af en eller anden grund ikke længere ønskede at være helt så aktive som tidligere eller blot ikke længere ønskede at deltage i voldelige aktioner – eksempelvis fordi de var kommet lidt op i årene og pludselig havde job og familie at tage sig af – ofte havde en mulighed for at nedskalere deres aktiviteter og hjælpe til i suppe- eller folkekøkkener eller hjælpe

med opsætning af plakater, arrangering af koncerter eller lignende. Altså, internt i miljøet kunne man nedsætte aktivitetsniveauet eller ændre aktivitets-formen i retning af ikke-voldelig aktivisme, uden af den grund at give afkald på den bagvedliggende ideologi. Denne type disengagering fra voldelige aktioner burde strengt taget også kunne finde sted udenfor organisationen selv – eksempelvis via statslige, kommunale eller private disengagements programmer – hvilket politiske tiltag til forebyggelse af ekstremisme bør afspejle. Tore Bjørgos og John Horgans argument er, at man kan vinde meget ved at adskille mellem de kognitive og adfærdsmæssige

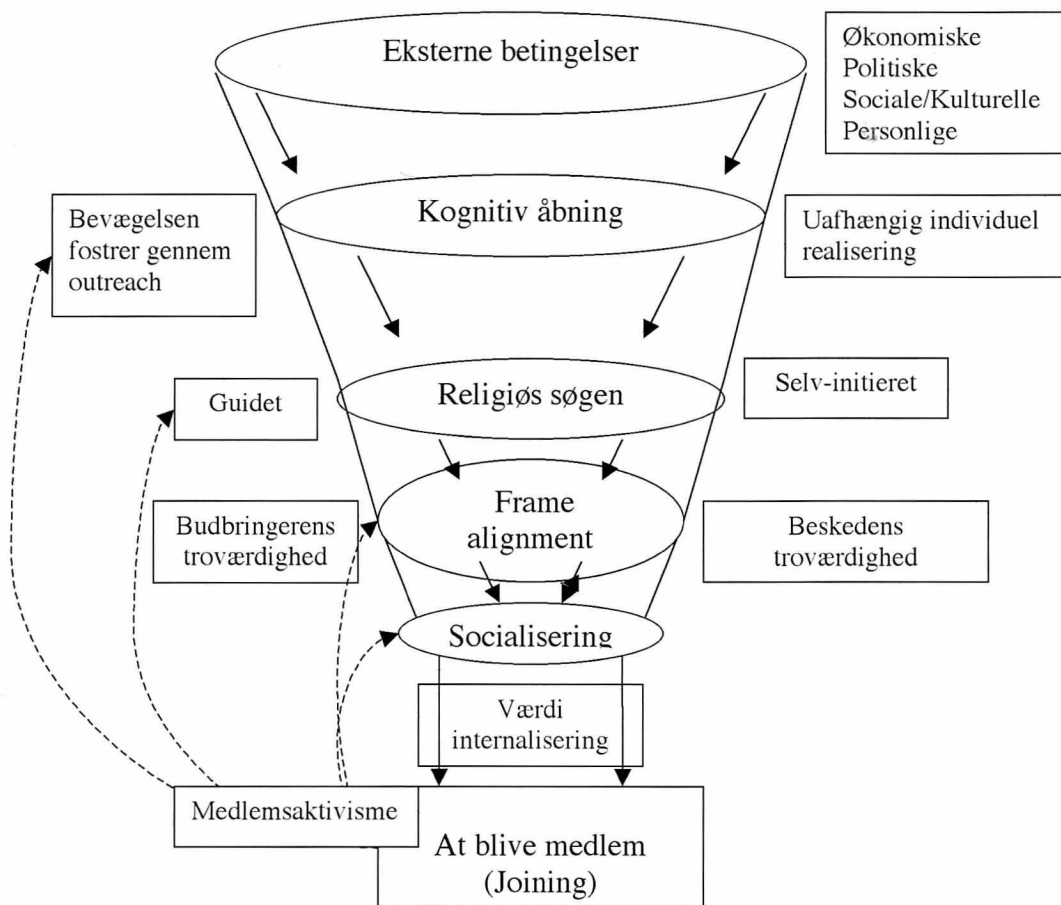
aspekter af de-radikalisering, og de fremhæver, at de-radikaliserings- og disengagement programmer bør lægge lige megen vægt på at ændre adfærd som på at ændre på de radikales ideologiske holdninger.²⁷⁾

AVANCEREDE FASE-MODELLER: IKKE-VOLDELIG RADIKALISERING

A. Tragt-modellen

Et af de store spørgsmål i radikaliseringsforskningen har som nævnt ovenfor været, hvad det er for en type forskningsresultater man får, når man bevæger sig baglæns fra et terror-angreb og søger at tegne et

FIGUR 4: QUINTAN WIKTOROWICZS RADIKALISERINGSMODEL (AL-MUHAJIROUN)

billede af den proces, som gik forud. Hvormed de resultater, man ender op med, alene baserer sig på de personer, som valgte at gå hele vejen, frem for dem, som sprang fra undervejs eller blot ikke ønskede at handle voldeligt på baggrund af deres overbevisning. For at skaffe sig et bredere billede af radikaliseringsprocesserne har en del forskere således beskæftiget sig med ikke-voldelige, eller i al fald erklæret ikke-voldelige organisationer. Det store spørgsmål i den forbindelse er så, hvilken – om nogen – sammenhæng, der er mellem voldeligt radikale og ikke-voldeligt radikale. En af de forskere, der har beskæftiget sig indgående med en i al fald erklæret ikke-voldelig, radikal islamistisk organisation, er Quintan Wiktorowicz. Således lancerede han under en konference på Yale universitetet i 2004 en avanceret fase-model, som i hovedtræk beskriver den måde, hvorpå medlemmerne af den nu forbudte og nedlagte²⁸⁾ al-Muhajiroun bevægelse i Storbritannien kom ind i organisationen.²⁹⁾

Også her antages indgangen til radikaliseringsprocessen at være nogle eksternt givne faktorer – politiske, økonomiske, sociale/kulturelle eller personlige betingelser – der angiveligt fører til en kognitiv åbning hos en person. Denne kognitive åbning kan både være led i en ”individuel realisering”, ligesom den kan være hjulpet på vej af begivenheder eller arrangementer, som en organisation står bag. Den kognitive åbning antages så at lede en person, som i forvejen er religiøs, ud i en ”religiøs søgen” efter mening – og ikke ud i en mere bredspektret søgen efter mening, der også inkluderer sekulære verdensanskuelser. Denne religiøse søgen kan igen være egenhændig eller den kan være hjulpet på vej af en organisation. I Wiktorowicz’s model kan mødet mellem organisationen og den religiøst søgende på et tidspunkt lede til en såkaldt ”frame alignment”, altså at det søgende individ på et tidspunkt stemmer overens religiøst/ideologisk med organisationen. Hvorefter individet efter en socialiseringsproces og en såkaldt ”internalisering af værdier” vælger at blive medlem af organisationen.

En væsentlig forudsætning for Wiktorowicz’s model er, 1) at den udelukkende baserer sig på studier af en relativt stor og velorganiseret organisation, og 2) at denne organisation er en islamistisk, altså en religiøst inspireret organisation. Efter indikationer fra stifteren af al-Muhajiroun, Omar Bakri Mohammed, anslår Wiktorowicz antallet af medlemmer til godt 700.³⁰⁾ Derfor er det også værd at notere sig, at ”frame alignment” – altså at en ”kognitivt åben” og ”religiøst søgende” person først vælger at blive medlem af organisationen i det øjeblik, vedkommende ideologisk set stemmer overens med organisationen – i hans model kommer før den egentlige socialiseringsproces. Socialiseringsprocesserne synes således i Wiktorowicz’s model mest af alt at have funktion af at fastholde medlemmer og gøre dem i stand til at tiltrække nye.

Ideen om, at en ”kognitivt åben” person efter en vis søgen blandt forskellige radikale religiøse grupper aktivt vælger at blive medlem af en gruppe eller bliver overtalt af et aktivt rekrutterende gruppemedlem forudsætter, at gruppen har en sådan størrelse og organisatorisk realitet, at den er konstitueret som en decideret organisation. Hvilket næppe er en fyldestgørende beskrivelse af de tilfælde af ”homegrown” terror, hvor tre-fire venner gradvist radikaliserer sig selv og hinanden – formentlig med et eller flere af venne-gruppens medlemmer som spillende en mere aktiv rolle end de andre, og givetvis med indhentning af inspiration udefra – til de en dag vælger at begå en terror-handling. Således passer Wiktorowicz’s beskrivelse af denne del af radikaliseringsprocessen nok bedre på en mere formel (politisk-religiøs) organisation eller bevægelse i stil med den, han selv undersøger, nemlig al-Muhajiroun, og mindre på de grupper af venner (radikaliserede miljøer), som selv vælger at lade sig radikaliseres sammen – eksempelvis London-bomberne. I al fald synes vejen ind i al-Muhajiroun klart mere formalistisk og organiseret, end vejen ind i en anden, og væsentlig mindre organiseret, radikal religiøs sekt, Divine Precepts, som vi skal se nærmere på i næste afsnit.

FIGUR 5: LOFLAND OG STARKS MODEL (DIVINE PRECEPTS)

Prædisponerende betingelser (root causes)	Situationelle betingelser
Akut følelse af spænding Problem løsende perspektiv Religiøs søgen	Vendepunkt Følelsesmæssige bånd overfor kulten Følelsesmæssige bånd udenfor kulten Intensiv interaktion

B. Side-ordnet radikaliserings

Divine Precepts, som eksisterede på USA's vestkyst i 1960'erne, blev udødeliggjort i al fald i sociologiske kredse, som følge af et klassisk studie af John Lofland og Rodney Stark fra 1965³¹⁾ – et studie, som også Wiktorowicz refererer til og tydeligt har ladet sig inspirere af. For selvom Divine Precepts var en kristen sekt, har den netop det til fælles med al-Muhajiroun, som var islamistisk, at dens medlemmers identitet før de kom i kontakt med sekten, var delvist bundet op på et religiøst verdensbillede. Derfor formodes den kognitive åbning – Lofland og Stark kalder det en følelse af ”akut spænding”³²⁾ – som også medlemmerne af Divine Precepts antages at have oplevet umiddelbart før, under og kort tid efter deres møde med sekten, at kunne lede til en søgning efter identitet og mening med livet formuleret i et religiøst verdensbillede, frem for en søgning efter et verdensbillede af mere sekulær art – deraf begrebet ”religiøs søgen” (seekership).

Til forskel fra al-Muhajiroun, hvor aspiranterne først bliver medlem, når de er ideologisk overensstemmende med organisationen, er det imidlertid stærke sociale bånd, venskab og kærlighed, som trækker aspiranterne ind i Divine Precepts. Først herefter overbevises de, ganske langsomt, om rigtigheden af organisationens verdensbillede. Og denne forskel er væsentlig at få med, idet venskabsbånd eller familiære tilhørsforhold også i andre studier af radikale grupperinger synes at være en af hoveddrivkræfterne til en radikaliseringsproces, frem for ”frame alignment”, som i nogle tilfælde først sker som følge af, at

individerne er blevet medlem af en organisation.³³⁾

Lofland og Stark undersøgte den californiske tusindårskult Divine Precepts (en selv-udråbt amerikansk udlægger af den koreanske sekt ”Lord of the Second Advent”) i starten af 1960’erne, og altså i rum tid inden radikaliserings-begrebet kom på alles læber. Hvorfor de da heller ikke taler om radikaliserings-processer, men om ”en omvendingsproces” (conversion process). Begrebet ”conversion”, som vi her til lands oftest møder i religiøse sammenhænge i form af udtrykket konvertit, beskriver ifølge Lofland og Stark den proces, hvor en gruppe mennesker opgiver de ultimative værdier, det verdensbillede, som alle mennesker hver især bærer rundt på, til fordel for et andet verdensbillede.³⁴⁾ Lofland og Stark skelner mellem to typer faktorer, som har betydning for en omvendingsproces: prædisponerende betingelser (predisposing conditions, ofte omtalt som root causes) og situationale betingelser (situational contingencies).³⁵⁾ Den første nødvendige, men langt fra fyldestgørende prædisponerende betingelse er i Lofland og Starks perspektiv ”en akut følelse af spænding”. Denne akutte spænding eller følelsesmæssigt spændte situation hos individet skaber en tilbøjelighed til at handle, uden at det angiver i hvilken retning, denne handlen skal gå, ligesom det heller ikke siger noget om, hvorvidt den spændte situation forbliver uforløst. Årsagerne til den følelsesmæssigt spændte situation kan være mange. Lofland og Stark angiver en række, som synes at have været til stede hos de undersøgte sekt-medlemmer,

eksempelvis "længsel efter uforløst rigdom, viden, berømmelse eller prestige", "seksuelle eller ægteskabelige frustrationer"; "homoseksuel skyldfølelse", "invaliderende eller vansirende fysiske betingelser".³⁶⁾ Således har årsagerne til den "akutte følelse af spænding", som antages at være en af flere prædisponerende betingelser for radikaliserings, i Lofland og Starks model en alt andet end politisk og social karakter. De er snarere dybt personlige, tilhørende privatsfæren, og dermed milevidt fra de baggrundsfaktorer for islamistisk radikaliserings som oftest fremføres i den aktuelle debat, nemlig manglende integration og diskriminering, oplevelse af ydmygelse, m.v. Når dette fremhæves her, er det naturligvis for at pointere, at hvis der kan sættes lighedstegn mellem islamistiske og andre typer religiøs radikaliserings, herunder kristen, så tyder det på, at politiske tiltag til eksempelvis at fremme integration eller mindske diskriminering ikke kan formodes at have nogen synderlig effekt på personer, som radikaliseres som følge af, at en af deres prædisponerende betingelser er en akut spænding udløst af ægteskabelige eller seksuelle frustrationer.

Tilstanden af en "akut følelse af spænding" afløses i modellen af et forsøg på at finde et "problemløsende perspektiv", der kan give en forklaring og løsning på personens problemer. Folk flest har her en række sædvanlige forklaringer på og måder til at løse opståede problemer. Disse går typisk i enten en psykologisk, politisk eller religiøs retning. Og her er så det særlige ved Lofland og Starks (og Wiktorowicz's) model, at de studerede individer vælger at gøre noget ved deres problemer – og ikke lader stå til, ryger ud i alkohol- eller andet misbrug, bliver skilt – og gør dette ved at søge efter svar i religionen, gennem en "religiøs søgen" (seekership). Nogle hopper fra kirkesamfund til kirkesamfund, andre søger i mere okkult retning, indtil de på et tidspunkt stifter bekendtskab med Divine Precepts og tiltrækkes af sekten – ofte på trods af, at deres teologiske verdensbillede lå relativt langt fra tusindårskultens.

En del af den kritik, som har ramt Wiktorowicz, og som også rammer Lofland og Stark, går på forklaringen om, hvorfor per-

sonerne, som kom med i henholdsvis al-Muhajiroun eller Divine Precepts, i den krise de var i, valgte at søge efter mening med livet i en religiøs retning. Således antages det i begge modeller, at personer, som i forvejen er religiøse, vil finde det mest naturligt at søge efter mening med livet ved at søge efter religiøse forklaringer. Men hvad så med konvertitter, som især har optaget terrorforskningen meget på grund af deres overrepræsentation i islamistisk inspirerede terror-sager? Hvorfor vælger radikale islamistiske konvertitter – som ofte ikke har nogen religiøs baggrund, eller hvis de har en religiøs baggrund, så ligger det i sagens natur, at så var denne ikke muslimsk – at gå i en radikal islamistisk retning, frem for en anden radikal retning, eksempelvis nationalistisk eller kristen? Det spørgsmål giver hverken Wiktorowicz eller Lofland og Stark med deres fokus på religiøs søgen noget svar på – hvorved de ikke er i stand til på fyldestgørende vis at redegøre for en ikke uvæsentlig del af den islamistisk inspirerede voldelige radikaliserings.

Et af hovedpunkterne hos Lofland og Stark er den vægt de lægger på venskab og følelsesmæssige bånd. Således pointeres det, at alle endnu ikke konverterede på hver deres måde var kommet til en skillevej, en art vendepunkt i deres liv, hvor de gamle mønstre og handlingslinjer var kommet til deres naturlige ende eller var tæt herpå, hvorved der opstod en mulighed og et incitament for at gå nye veje. Og det er på dette tidspunkt, at de kommer i kontakt med en person fra sekten, som de lærer at kende og får et følelsesmæssigt forhold til – hvorved der opstår nogle følelsesmæssige bånd til kulten. Således fremhæver Lofland og Stark – på linje med Sageman³⁷⁾ – at omvendingen til kulten og den endelige optagelse heri sker gennem allerede eksisterende venskaber.³⁸⁾ Altså er der en række elementer i spil her: En følelse af uforløst spændthed hos individet; en religiøs søgningsproces; personen er kommet til et vendepunkt i vedkommendes liv; mødet med en fra sekten eller en, der kender den. Dertil skal der etableres et følelsesmæssigt bånd mellem det søgende individ og en person fra sekten. Hertil

er der et yderligere element i Lofland og Starks model, som de dog ikke gør noget særligt ud af, nemlig: timing. Alle de forskellige elementer i radikaliseringsmodellen skal nemlig falde sammen tidsmæssigt – deraf det sideordnede i radikaliseringsmodellen – ligesom mødet forudsætter et element af geografisk (eller virtuel) nærhed mellem individ og organisation; man skal møde hinanden. Dermed er der også et vist element af tilfældighed indlejret i modellens forudsætninger. Herefter igangsættes en proces med intensiv interaktion, som flytter konvertitten fra blot at være verbal konvertit til fuldbyrdet medlem. Altså er det først her, at der i Lofland og Starks opfattelse reelt er tale om frame alignment.

Lofland og Starks model bryder således reelt med en af de underliggende forudsætninger i de simple fase-modeller og i mange af de-radikaliseringsprogrammerne, nemlig antagelsen om, at radikale holdninger går forud for radikal handling. En antagelse, der følges op af en yderligere antagelse om, at man i de-radikaliseringsprogrammerne bør adressere (de unge menneskers) holdninger for dermed at kunne påvirke deres adfærd. Begge antagelser er imidlertid langt fra sikre, og både forskning specifikt i radikaliseringsproces og terror og mere bredt indenfor den samfundsvidenskabelige litteratur, tyder på, at sammenhængen mellem overbevisning og handling er langt mere kompleks end som så.³⁹⁾ For det første bliver folk ikke nødvendigvis medlem af en ekstremistisk organisation, fordi de har ekstreme holdninger – som Lofland og Starks forskning viser. Nogle bliver først medlem af en ekstremistisk organisation, hvorefter de udvikler ekstremistiske holdninger. Som Tore Bjørgo og John Horgan udtrykker det, så "re-justerer folk ofte deres værdisæt for at få det til at stemme overens med deres nye adfærdsmønstre".⁴⁰⁾ For det andet er det langt fra sikkert, at der i en radikaliseringsproces først sker en mental forandring – illustreret i PET's såkaldte "hærdningsfase" – før der begås en terrorhandling. Ofte vil det snarere være omvendt, at den mentale bearbejdning først finder sted efter eller samtidig med forskellige former

for aktivisme, eksempelvis politisk vold. I nogle tilfælde fungerer den politiske vold oven i købet som en slags adgangsbillet til gruppen, hvor man først bliver lukket ind i inderkredsen, når man har begået politisk motiveret vold – som en slags test for ens villighed til at forpligte sig for fællesskabet – og først bagefter lærer det nye medlem de rette fraser til ideologisk at kunne forsvare og forklare sin handling.⁴¹⁾

C. Individ-centreret root cause model

Inden vi går videre, er det måske på sin plads med en kort opsummering: Radikaliseringsproces er et komplekst fænomen med tilsvarende komplekse årsager. Radikaliseringsprocesser er sociale processer, som helt grundlæggende er individuelle af natur og afhængige af personens specifikke baggrund, situation og de personlige karakteristika, som vedkommende har udviklet på sin vej gennem livet. Radikaliseringsprocesser kan udvikle sig i mange forskellige retninger, herunder ikke-voldelige. Indenfor forskningen i terrorisme og radikaliseringsprocesser fremhæves en række faktorer, som værende grundlæggende betingelser for radikaliseringsproces: Relativ depravering (for eksempel Ted Gurr), Vestens okkupation af og støtte til mellemøstlige regimer (for eksempel Robert A. Pape), identitetspolitik (for eksempel Tufyal Choudury og Olivier Roy), manglende politisk og social-økonomisk integration (Frank J. Buijs, Froukje Demant og Atef Hamdy), følelse af ydmygelse (Jessica Stern, Mark Juergensmeyer), eller psykologiske årsager (Jeff Victoroff).⁴²⁾ Men for at forstå hvad der gør, at nogle få – og undertiden velintegrerede og velfungerende – unge muslimer i Europa radikaliseres til et stadie, hvor de åbent støtter og er villige til selv at begå terror, er man nødt til at fremhæve, at der ikke findes enkeltstående årsager, der i sig selv forklarer radikaliseringsproces.⁴³⁾ Folk bliver ikke voldeligt radikale alene på grund af manglende integration, krigen i Afghanistan eller situationen i Mellemøsten. De radikale kommer heller ikke fra bestemte sociale lag. Snarere tyder meget på, at personer, der er involveret i voldelige radikaliseringsproces, for det første

kommer fra en lang række forskellige sociale, uddannelsesmæssige og faglige baggrunde.⁴⁴⁾ For det andet følger de hver især deres egen individuelt definerede radikaliseringsproces, i forhold til deres egen specifikke baggrund og personlige historie, hvem de møder på hvilket tidspunkt, hvordan de interagerer med den gruppe af mennesker, som de radikaliseres sammen med og så videre. Radikaliseringer er med andre ord meget individuelle sociale processer: Nogle gange inkluderer de en radikaliseringsproces, andre gange ikke, nogle gange er de mere nedefra-op end oppefra-ned og nogle gange er det omvendt. Og derudover bør man også huske på, at noget så ekstraordinært som terror og ekstrem vold i nogle tilfælde sandsynligvis skyldes relativt dagligdags begivenheder, som kan være helt urelaterede til terror handlingen.⁴⁵⁾

Det er modeller for radikaliseringsprocesser et eller andet sted nødt til at tage hensyn til. De skal kunne inkorporere mange forskellige radikaliseringsforløb, tage højde for forskelle i måden hvorpå radikaliseringsprocesser foregår i store, velorganiserede organisationer, og hvordan de foregår i mindre, mere uformelt organiserede grupper af venner. De skal derudover kunne rumme både oppefra-ned rekrutteringsprocesser og nedefra-op (selv-)radikaliseringer. De skal kunne indfange korte såvel som tidsmæssigt lange forløb. De skal kunne rumme radikaliseringsforløb, hvor personerne var

meget radikale før deres kontakt med en organiseret gruppe. Og de skal kunne afspejle forløb, hvor der langt fra er tale om "frame alignment", i det øjeblik personen bliver optaget i gruppen, men hvor det, der trækker, er personlige bånd og følelsesmæssige relationer individ og gruppe imellem. Desuden skal de kunne indeholde tilfælde, hvor der mest af alt er tale om, at personen er med på grund af spænding, fordi det er cool, og "in" i omgangskredsen, at man er noget ved den radikale musik.

Der er med andre ord behov for langt mere individ-centrerede modeller, som kan rumme de meget forskelligartede radikaliseringsforløb, som p.t. kendes i forskningen. Derfor er man helt basalt nødt til at bryde med de simple fase-modeller, som er for rigoristiske i deres karakteristik af de enkelte faser. Samtidig er der behov for, at man ikke blot fokuserer på radikaliseringsprocessen, men også forsøger at inddrage de bagvedliggende årsagssammenhænge. Således er faser i et radikaliseringsforløb reelt ikke andet end tidsbilleder af, hvad man antager, der sker i et bestemt tidsforløb i en radikaliseringsproces. De siger ikke noget om, hvorfor en person flytter sig fra en fase til den næste. Derfor bør man overveje, om man i stedet for så ensidigt at fokusere på de forskellige faser, som et radikaliseringsforløb givetvis består af, måske kunne vinde mere indsigt ved at se lidt nærmere på de bagvedliggende og udløsende faktorer, som igangsætter,

FIGUR 6: ROOT CAUSES VERSUS SITUATIONELLE FAKTORER

Niveau	Årsagstyper	Katalysatorer
Eksternt	Politisk (ideologi) Økonomisk Kulturelt (religion)	Udløsende faktor Timing
Socialt	Social identifikation Netværksdynamikker/gruppe processer Relativ deprivation	Rekruttering Udløsende faktor Timing
Individ	Psykologiske proces-karakteristika Personlige erfaringer (vendepunkt) Rationalitet	Rekruttering Udløsende faktor Timing

driver og retningsgiver et radikaliseringforløb.

Nedenstående model er et forsøg på at udvikle en sådan, mere individ-fokuseret radikaliseringmodel, som inddrager årsagssammenhænge på struktureret vis. Modellen er en model Tinka Veldhuis fra Clingendael instituttet i Holland og undertegnede har udviklet i regi af terrorforskningsnetværket Transnational Terrorism, Security and the Rule of Law (TTSRL), som er et transeuropæisk forskningsnetværk, som DIIS har deltaget i, med tre hollandske, en tjekkisk, en spansk og to danske forskningsinstitutioner under EU-Kommissionens 6. rammeprogram.⁴⁶⁾

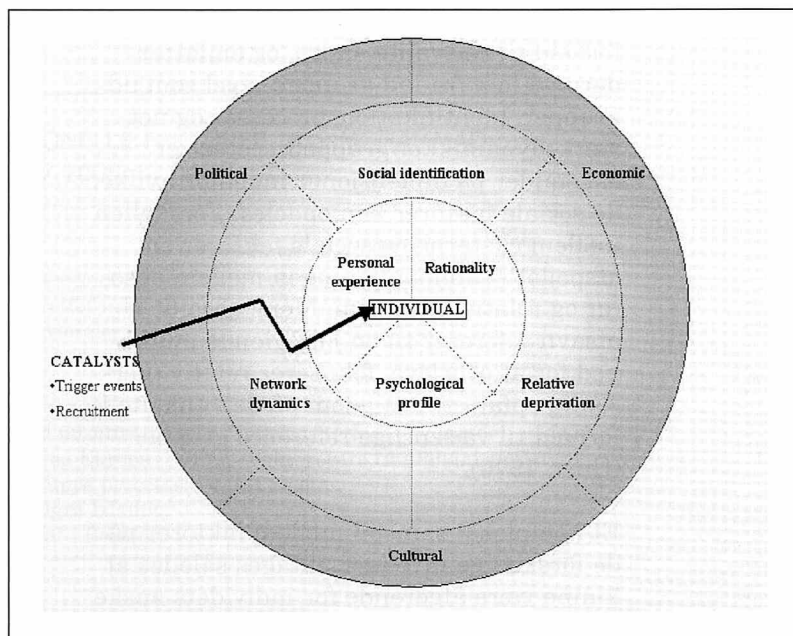
For en mere opdateret model og en grundigere præsentation af årsagstyper etc., se (Veldhuis & Staun, 2009).

Modellen antager for det første, at der ikke er nogen enkeltstående årsag til radikalisering. I stedet anses radikalisering som et resultat af en kompleks interaktion mellem en række faktorer. For det andet antages det, at de kausale faktors indvirkning er forskellig fra individ til individ. For nogen er politiske årsager af stor betydning, for andre spiller de sociale dynamikker en væsentligt større rolle. Samtidig antages det, at eksterne faktorer ikke har nogen direkte virkning på individets adfærd, men alene virker medieret gennem det sociale niveau, herunder eksempelvis gruppe dynamikker, men også mere generelt via sproget.⁴⁷⁾ De eksterne kausale faktorer, som skal betragtes som baggrundsforhold, der muliggør radikalisering, skal forstås lidt i stil med Taylor og Horgans begreb om "setting events", som "klart bidrager til de adfærdsmæssige valg hos et individ, og kan tilvejebringe væsentlig retning og motivation, men kan ikke på nogen måde siges at

være 'årsag' til eller resultere i valget af et bestemt sæt af handlinger".⁴⁸⁾ De kausale faktorer er ordnet på tre niveauer: Eksternt niveau (politiske, økonomiske og kulturelle faktorer, herunder ideologi og religion); socialt niveau (social identifikation, netværks dynamikker (herunder følelsesmæssige bånd til personer i gruppen, relativ deprivation); individ niveau (psykologiske karakteristika, personlige erfaringer). Dertil kommer de situationelle faktorer, som kan virke som katalysatorer på en radikaliseringproces og forstærke denne (rekruttering, herunder mødet med en radikaliserer, og udløsende begivenheder), men ikke alene igangsætte denne. I modellen er elementet timing inkluderet som en katalysator på alle tre niveauer. Dette sker for at tildele timingen af de mange forskellige faktorer, både baggrunds- og situationelle faktorer, en særlig position. Således er timingen, og dermed elementet af tilfældighed, medtaget som en essentiel del af modellen. Nu er hverken timing eller tilfældighed begreber, som socialvidenskaben har det synderlig godt med, men når man gennemgår en lang række radikaliseringforløb, synes timing og dermed tilfældighed at spille en central rolle: at den åbne, søgende unge mand, som er nået et vendepunkt i livet udsættes for eller oplever en bestemt begivenhed, samtidig med at denne møder nogle ligesindede eller en radikaliserer, skyldes ofte rene tilfælde.

FIGUR 7: INDIVID CENTRERET FASE-MODEL

Casual factors of radicalisation

Modellen skal forstås således, at man for hvert individuelt radikaliseringsforløb kan tegne en ny pil, som afspejler den vægt, de forskellige baggrundsfaktorer antages at have spillet i vedkommendes radikaliseringsforløb. Det yderste lag i modellen repræsenterer det eksterne niveau, delt op mellem politiske, økonomiske og kulturelle årsager – herunder ideologi og religion. Eksterne faktorer (eller reelt institutionelle faktorer) manifesterer sig selv uafhængigt af individet. De former og begrænser menneskers omgivelser, men individet antages kun at have en mindre indflydelse på dem. Det politiske klima er et eksempel på en sådan ekstern faktor. Almindelige menneskers reelle indflydelse på politiske begivenheder er generelt set små, også i demokratiske stater. Det samme gælder for økonomiske og kulturelle udviklinger så som globalisering og industrialisering. Eksterne faktorer antages i et radikaliseringsforløb imidlertid ikke at have nogen direkte indvirkning på den enkeltes adfærd, som illustreret ved virkningen af absolut deprivation. Hvis fattigdom har en direkte indvirkning på radikalisering, hvordan kan vi så forklare, at mange fattige mennesker aldrig radikaliseres? Svaret ligger i det faktum, at den sociale kontekst påvirker den menneskelige adfærd. Sociale faktorer, som i modellen er repræsenteret ved det andet eller midterste lag, henviser til mekanismer, der placerer individet i forhold til relevante andre, og omfatter dermed folk fra ind-grupper såvel som ud-grupper. Identifikationsprocesser og netværksdynamikker/gruppeprocesser er eksempler på dimensioner indenfor hvilke, de sociale faktorer kan opdeles. Forskellen mellem eksterne og sociale faktorer er afspejlet i sammenligningen mellem absolut og relativ fattigdom. Mens absolut afsavn refererer til en manglende mulighed for at overleve, fokuserer relativ (personlig opfattet) fattigdom på den enkelte i forhold til væsentlige reference grupper (Gurr, 1970).

Et komplekst samspil mellem faktorer på de forskellige niveauer antages således at kunne være afgørende for individets ønske og parathed til at søge efter mening med

livet via radikale hjemmesider eller kontakt med radikale personer. Sociale faktorer spiller en vigtig mellemliggende rolle i forholdet mellem eksterne faktorer og radikalisering. For eksempel antages stigmatisering af islam i medierne – en ydre politisk eller kulturel faktor – at have en stærkere radikaliserende effekt på aktivt troende muslimer end på ikke-muslimer. Det tredje og sidste lag repræsenterer årsagsfaktorer på det individuelle niveau. På det individuelle niveau påvirker psykologiske proces-karakteristika, personlige erfaringer og rationelle overvejelser, hvordan folk reagerer på deres sociale og eksterne miljø. Om folk radikaliseres, afhænger for eksempel af deres viden om og holdninger til politiske og økonomiske forhold, men også af den måde, de i almindelighed klarer livets større begivenheder. I nærværende model er de individuelle årsagsfaktorer placeret grafisk tættest på det enkelte individ. Individuelle faktorer kan dog ikke nødvendigvis antages at øve den stærkeste indflydelse på den enkeltes adfærd. Snarere vil faktorer på alle tre niveauer kun føre til radikalisering gennem et kompliceret samspil med faktorer på de andre niveauer. Eftersom det enkelte individ er det primære fokus i analysen i den foreliggende teoretiske ramme, repræsenterer de forskellige niveauer disse faktors "position" i forhold til individet, hvilket forklarer, hvorfor eksterne faktorer er givet det yderste lag og individuelle faktorer er placeret i centrum. Endvidere må man antage, at modellens "root causes" kun gradvist påvirker den enkeltes adfærd.

Ud over årsager, er katalysatorer eller situationelle faktorer også årsagsfaktorer, der må antages at bidrage til radikalisering. Katalysatorer kan forekomme på såvel det ydre som det sociale og individuelle niveau. De antages at kunne accelerere en allerede igangværende radikaliseringsproces, men adskiller sig fra de bagvedliggende årsager (root causes) i den forstand, at de ikke kan igangsætte radikalisering. Hvor grundlæggende årsager anses som værende strukturelle faktorer, der gradvist påvirker den enkelte, er katalysa-

torer ofte uforudsigelige og flygtige. Hertil kommer, at de varierer fra person til person. Hvad der for én person er fuldstændig irrelevant, kan være en udløsende faktor for en anden person. Derfor kan katalysatorer ikke anses som værende årsagerne til radikaliseringsproces, men blot faktorer, der kan påvirke personer, som er i en radikaliseringsproces. De to katalysatorer, der skiller sig ud i denne sammenhæng, er rekruttering og udløsende begivenheder (triggering effects). En central tese, som her fremføres, er, at rekruttering ikke kan igangsætte en radikaliseringsproces, men alene forstærke en allerede igangværende radikaliseringsproces. Rekruttering er således ikke startstedet for en radikaliseringsproces, men noget, som først finder sted godt inde i radikaliseringsprocessen. Samtidig er det en to-sidet proces, hvor både rekrutteringsofficeren (eller radikalisatoren) og den radikale virker i tandem.⁴⁹⁾

Det bør understreges, at mange af årsagsfaktorerne kan kategoriseres på flere forskellige måder. De fleste faktorer kan således teoretisk inddrages på både det eksterne og sociale niveau, undertiden endog også på det individuelle niveau. Således overlapper niveauerne og deres dimensioner i vid udstrækning med hinanden. En ekstern faktor som ”manglende

eller dårlig integration”, kan for eksempel manifestere sig både i en politisk, økonomisk og kulturel dimension, ligesom den kan indvirke på det sociale niveau. Men uden at hævde, at denne klassifikation er *all inclusive*, mener jeg, at dette – for indeværende – er en sammenhængende måde at integrere og tilrettelægge de oftest forekommende bagvedliggende årsager og situationelle faktorer til radikaliserings i én og samme model. (Fig. 9).

Selvom modellen er tænkt til at illustrere individuelle radikaliseringsforløb, som det ovenstående for den angivelige ankermand bag London bomberne, Mohammed Siddique Khan, vil man formentlig kunne bruge den til at sammenfatte overordnede træk ved forskellige radikaliseringsforløb. For på trods af, at der med lanceringen af en individ-centreret radikaliseringsmodel fremføres et overordnet ønske om, at forskningen bevæger sig væk fra forsøgene på at opstille profiler af specifikke terroristiske person-typer og overordnede, simple fase-modeller, betyder det ikke, at der dermed ikke bør fokuseres på de fællestræk i de processer, som radikale gennemgår. Blot skal forsøget på at finde fælles karakteristika ikke ske som profiling af personer, hvor man søger efter særlige psykolo-

FIGUR 9: ROOT CAUSES VERSUS SITUATIONELLE FAKTORER HOS MOHAMMAD SIDDIQUE KHAN, LONDON-BOMBERNE 7/7 2005

Niveau	Årsagstyper	Katalysatorer
Eksternt	Politisk/ideologisk: had rettet mod vestlige magters tilstedeværelse i Mellemøsten "Ummah i krig"	
Socialt	Social identifikation med udsatte muslimer i Mellemøsten og Europa Netværksdynamikker/gruppe processer: Stratford Street moske, Igra Islamic Bookshop, "al-Qaeda gym" i Beeston	Rekruttering/ Udløsende faktor: ture til Afghanistan/ Pakistan
Individ	Rationelt valg	

giske eller social-psykologiske karakteristika, som det især har været populært at gøre i forbindelse med profilering af selvmordsbombere⁵⁰), men ved profilering af processer. Og disse processer bør ikke forstås som på-hinanden-følgende faser, som alle radikale skal igennem successivt, men som sideløbende processer, som (formentlig) er nødvendige betingelser for mange radikale, for at disse vil indgå i et radikaliseringsforløb, men som de kan indgå i på det tidspunkt, det passer til deres personlige profil og livsforløb og kun hvis det er nødvendigt for dem. Hvorfor man altså heller ikke nødvendigvis kan bruge den viden, man håber på at få fra fasemodellerne til at forhindre den angiveligt næstfølgende fase i at indtræffe – hvilket synes at være et af de grundlæggende ønsker bag fase-modellerne.

Afslutningsvis bør det måske tilføjes, at en af de simple fase-modellers styrker, set fra et myndighedsperspektiv, er muligheden for at designe specifikke politiske og sociale tiltag til at imødegå de elementer, som modellerne antager leder til radikalisering, så de netop rammer ind i de faser, de retter sig efter. Problemet er blot, at hvis modellerne er for simple i deres beskrivelse af radikaliseringsforløb, så risikerer vi, at de tiltag man iværksætter i bedste fald er spild af penge, i værste fald at de skubber flere ud i et radikaliseringsforløb end de henter ud derfra – og endda at de presser nogle, der ellers ville have tøvet med deres voldelige aktivisme til at handle. Håbet herfra er, at den her præsenterede model og diskussion måske kan hjælpe med til at sikre en mere målrettet anvendelse af de betydelige midler, man for tiden poster i radikaliseringsbekæmpelse, eller i al fald igangsætte en debat herom.

LITTERATUR

- Al-Lami, Mina, 2009, "Studies of Radicalisation: State of the Field Report", *Politics and International Relations Working Paper*, Royal Holloway University of London.
- Amsterdam against radicalisation, 2007, Municipality of Amsterdam.
- AIVD, 2004, *From Dawa to Jihad. The various threats from radical Islam to the democratic legal order*, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, The Hague.
- Baran, Zeyno, 2004, *Hizb ut-Tahrir. Islam's Political Insurgency*, Washington: The Nixon Center.
- Bakker, 2007, *Jihadi terrorists in Europe*, Clingendael Security Paper No. 2, Netherlands Institute for International Relations, Den Haag: Clingendael.
- Bjørge, Tore, 1997, *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators, and Responses*, Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørge, Tore og John Horgan, (eds.), 2008, *Leaving Terrorism Behind. Individual and collective disengagement*, London: Routledge.
- Borum, Randy, 2004. *Psychology of Terrorism*, Tampa: University of South Florida.
- Buijs, Frank J., Froukje Demant og Atef Hamdy, 2007, *Home Grown Warriors. Radical and democratic Muslims in the Netherlands*, Amsterdam University Press.
- Choudhury, Tufyal, 2007, *The Role of Muslim Identity Politics in Radicalisation (A Study in Progress)*, London: Department for Communities and Local Government
- Cohen, Albert K., 1965, "The Sociology of the Deviant Act: Anomie Theory and Beyond", *American Sociological Review*, Vol. 30, ss. 5-14.
- Crenshaw, Martha, 1981, "The Causes of Terrorism", i *Comparative Politics*, vol. 13, ss. 379-99.
- Crenshaw, Martha, 2000, "The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century", *Political Psychology*, vol. 21, no. 2, ss. 405-420
- Davies, James C., 1962, "Towards a Theory of Revolution", *American Sociological Review*, Vol. 27, ss. 5-18
- Festinger, L., 1957, *A theory of cognitive dissonance*, Stanford: Stanford University Press.
- Grøndahl, Malene, Torben Rugberg Rasmussen og Kirstine Sinclair, 2003, *Hizb ut-Tahrir i Danmark. Farlig fundamentalisme eller uskyldigt ungdomsoprør?*, Aarhus: Aarhus Universitets Forlag.
- Gurr, Ted, 1970, *Why men rebel*, Princeton: Princeton University Press.
- Hoffman, Bruce, 2008a, "The Myth of Grass-Roots Terrorism. Why Osama bin Laden still Matters", *Foreign Affairs*, May/June.
- Hoffman, Bruce, 2008b, "Lessons from Mumbai", National Interest online, December 1, downloaded fra www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=20308.
- Hoffman, Bruce & Marc Sageman, 2008, "Does Osama Still Call the Shots? Debating the Containment of al Qaeda's Leadership", *Foreign Affairs*, July/August.
- Home Office Report, 2005, *Report of the Official Account of the Bombings in London on 7th July*, Prepared for the House of Commons, HC 1087: The Stationary Office.
- Hundeide, Karsten, 2003, "Becoming a Committed Insider", *Culture and Psychology*, Vol. 9(2), ss. 107-127.
- Juergensmeyer, Mark, 2000, *Terror in the mind of God*, Berkeley: University of California Press
- Kirby, Allison, 2007, "The London Bombers as "Self-Starters": A Case Study in Indigenous Radicalization and the Emergence of Autonomous

- Cliques", *Studies in Conflict & Terrorism*, No. 30, pp. 415-428
- Københavns Kommune, 2009, "Anti-radikalisering-program", Københavns Kommune, Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen, Kontor for Integrationservice, downloadet fra <http://www.kk.dk/PolitikOgIndflydelse/IPolitiskFokus/Integration/Tryghedsindsatsen/Radikalisering.aspx> den 17/2-09.
- Lia, Brynjar, 2007, "Al-Suri's Doctrines for Decentralized Jihadi Training – Part 1", *Terrorism Monitor*, Vol. 5, Issue 1 (January 18), ss. 1-3.
- Lia, Brynjar og Thomas Hegghammer, 2004, "Jihadi Strategic Studies: The Alleged Al Qaida Policy Study Preceding the Madrid Bombings", *Studies in Conflict & Terrorism*, No. 27, ss. 355-375
- Lofland, John, 1977, "Becoming a World-Saver" Revisited", i *American Behavioral Scientist*, 20:6, July/Aug., ss. 805-818.
- Lofland, John, og Rodney Stark, 1965, "Becoming a world-saver: a theory of conversion to a deviant perspective", *American Sociological Review*, Vol. 30, No. 6 (Dec.), ss. 862-875.
- McCauley, Clark og Sophia Moskalenko, 2008, "Mechanisms of political Radicalization: Pathways Toward Terrorism", i *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, ss. 415-433.
- Merton, Robert, 1938, "Social Structure and Anomie", i *American Sociological Review*, Vol. 3, No., 5 (Oct., 1938), ss. 672-682.
- Nesser, Petter, 2004, *Jihad in Europe: Exploring the Sources of Motivations for Salafi-Jihadi Terrorism in Europe Post-millennium*, Department of Political Science, University of Oslo and Forsvarets forskningsinstitut (FFI), Oslo.
- Nesser, Petter, 2008, Chronology of Jihadism in Western Europe 1994-2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks, *Studies in Conflict and Terrorism*, 31, ss. 924-946.
- Neumann, Peter R. & Booke Rogers, 2007, *Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe*, ICSR, The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, London: King's College.
- Neumann, Peter R. and Tim Stevens, 2009, *Countering Online Radicalisation. A Strategy for Action*. A policy report published by the International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR), London: King's College.
- Nesser, Petter, 2008, "Chronology of Jihadism in Western Europe 1994-2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks", *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol 31, ss. 924-946-
- NYPD, 2007, *Radicalization in the West: The Homegrown Threat*, Prepared by: Mitchell D. Silber and Arvin Bhatt, NYPD Intelligence Division.
- Olsen, Jon, 2009 Roads to militant Radicalization. Interviews with five Former Executives of Politically Motivated Organized Violence, *DIIS Report 2009:12*, København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- PET, "Radikalisering og terror", Center for terroranalyse. Downloadet 25.05.09 fra www.pet.dk/upload/radikalisering_og_terror.pdf.
- Post, Jerrold M., 1998, "Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces", i Walter Reich (red.), *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 25-40
- Precht, Thomas, 2007, *Home grown terrorism and Islamist radicalisation in Europe*, Research report funded by the Danish Ministry of Justice.
- Ranstorp, Magnus. 2006. Introduction: Mapping Terrorism Research. I Magnus Ranstorp (ed.) *Mapping Terrorism Research. State of the Art, Gaps and Future Direction*, London: Routledge.
- Rapoport, D.C. (2001) 'The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism', in *Current History*, December, pp. 419-422.
- Reich, Walter, 1998, "Understanding Terrorist Behaviour: The limits and opportunities of psychological inquiry" i Walter Reich (red.), *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 261-280.
- Roy, Olivier, 2004, *Globalized Islam: The Search for the New Umma*, New York: Columbia University Press.
- Sageman, Marc, 2004, *Understanding Terror Networks*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Silke, Andrew, 1998, "Cheshire-cat logic: The recurring theme of terrorist abnormality in psychological research", *Psychology, Crime and Law*, vol. 4, ss. 51-69.
- Silke, Andrew, 2004, "The Road Less Travelled: Trends in Terrorism Research", i Andrew Silke (red.), *Research on Terrorism: Trends, Achievements and Failures*, ss. 186-213, London: Frank Cass.
- Staub, Jørgen, 2002, *Mellem kantiansk patriotisme og politisk romantik. Det tyske stats- og nationsbegreb i to århundreder*, ph.d., København: Københavns Universitet.
- Staub, Jørgen, 2006, *Mellem terror og folkelig protest – Europas islamistiske udfordring*, Det Ny Europa, København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Staub, Jørgen, under udgivelse, "It's the message, which makes terrorism".
- Stern, Jessica, 2003, *Terror in the name of God: Why religious militants kill*, New York: Ecco
- Taylor, Max og John Horgan, 2006, "A Conceptual Framework for Addressing Psychological Process in the Development of the Terrorist", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 18, Issue 4, ss. 858-601.
- TTSRL, 2008, *Radicalisation, Recruitment and the EU Counter-radicalisation Strategy, Transnational Terrorism, Security and the Rule of Law*, Deliverable 7, www.transnationalterrorism.eu.
- Veldhuis, Tinka M. og Jørgen Staub, 2009, *Islamist Radicalisation. A Root Cause model*, Clingendael Security Paper, Nr. 11, Haag: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Victoroff, Jeff, 2005 "The mind of the terrorist. A

- review and critique of psychological approaches”, *Journal of Conflict Resolution*, vol. 49, no 1, ss. 3-42
- We Amsterdammers, 2005, Progress Report, 28 April.
- Wiktorowicz, Quintan, 2004, “Joining the Cause: al-Muhajiroun and radical Islam”, paper presented at the conference “The Roots of Islamic Radicalism”, Yale University, May 8-9, 2004, at www.yale.edu/polisci/info/conferences/Islamic%20Radicalism/papers.htm.
- Wittgenstein, Ludwig, (PU), (1984) *Philosophische Untersuchungen*, i Werkausgabe, Bd. 1, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Zannoni, 2009, *Countering Radicalisation. A Local government approach: The Dutch Experience*, Foredrag på Københavns Rådhus den 24. marts, København.
- NOTER:
1. Dette blev båret frem af en udbredt opfattelse af, at der ikke havde været indblanding udefra i de to angreb, frem for alt ikke i angrebet i London – en opfattelse, der dog sidenhen har vist sig at være fejlagtig.
 2. Staun, under udgivelse. For en begrebshistorisk gennemgang af radikalisme- og terrorbegrebet, se *Geschichtliche Grundbegriffe*, opslag: ”Radikalismus”, Band 5, ss. 113-133, og opslag: ”Terror, Terrorismus”, Band 6, ss. 323-444.
 3. For en opgørelse af antallet af angreb, angrebsforsøg og grupperinger, se eksempelvis (Nesser, 2008, Bakker, 2007).
 4. Silke, 2004, Ranstorp, 2006.
 5. Samtale med Ann-Sophie Hemmingsen, 17/2-09. Se i øvrigt artiklerne: ”Anklager får lov til at føre omstridte vidner”, *Berlingske Tidende*, 7. december 2006, ”01.02.07: ”Det er trist, men eneste mulige forklaring er terror”, *Berlingske Tidende*, 14. marts, 2007, ”Anklager: Vi vil ikke dæmonisere”, *Information*, 9. januar 2008 eller ”Anklager udpenslede halshugning”, 8. januar 2008, *TV2-nyhederne*, .
 6. PET.
 7. Se eksempelvis (Buijs, Demant og Hamdy, 2007, Neumann and Stevens, 2009, p. 10) Se også AIVD’s diskussion i *From Dawa to jihad af forskellige former for radikalisme*. (AIVD, 2004).
 8. AIVD, 2004, ss. 13-14.
 9. Se eksempelvis Grøndal, Rasmussen og Sinclair, 2003, Baran, 2004, Wiktorowicz, 2004, Staun, 2006.
 10. PET gør dog opmærksom på, at radikaliseringsprocessen er ”forskellig fra person til person”, og at der er eksempler på radikaliseringsforløb, hvor der for omgivelserne ikke har været ”umiddelbart synlige tegn” på et radikaliseringsforløb. (PET, radikaliserings og terror)
 11. Se også (Borum, 2004, Precht, 2007, McCauley og Moskalenko, 2008).
 12. Hvilket der er rimelig enighed om indenfor terrorforskningen, jævnfør eksempelvis (Post, 1998, Reich, 1998, Silke, 1998, Crenshaw 2000).
 13. Sageman, 2004.
 14. *Ibid.*, s. 122. For andre input i debatten om oppefra-ned versus nedefra-op, se eksempelvis (Rapoport, 2001, Lia og Hegghammer, 2004, Nesser, 2004, Kirby, 2007, Lia, 2007).
 15. Se (Hoffman, 2008a, 2008b) og (Hoffman and Sageman, 2008).
 16. Københavns Kommune, 2009, ”Anti-radikaliseringsprogram”, Københavns Kommune, Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen, Kontor for Integrationservice, downloadet fra <http://www.kk.dk/PolitikOgIndflydelse/IPolitiskFokus/Integration/Tryghedsindsatsen/Radikaliserings.aspx> den 17/2-09.
 17. Jævnfør eksempelvis (Zannoni, 2009, Amsterdam against radicalisation, 2007).
 18. Modellen er i kommunens interne dokumenter blevet yderligere forfinet. Eksempelvis i det oplæg, analysemedarbejder Rune Kier Nielsen fra Kontor for Integrationservice fremlagde på en konference den 16/12-08 arrangeret af integrationsministeriet og udenrigsministeriet, hvor man blandt andet diskuterede regeringens oplæg til handlingsplanen ”En fælles og tryk fremtid”.
 19. Jævnfør eksempelvis (Gurr, 1970; Davies, 1962).
 20. Samtidig beskrives frustrationer i modellen metaforisk som værende organiske enheder, der vokser og breder sig, såfremt de har den rette ”grobund”. At forstå politik og samfundsmæssige udviklinger som noget organisk udviklende, nærmest naturligt, deles ikke af nærværende forfatter. Ophavet til en den organiske statstænkning, som denne politikforståelse er en del af, findes i øvrigt i den politiske romantik, ikke mindst Friedrich Schlegel og Adam Müller, jævnfør (Staun, 2002).
 21. Strain theory, som især bruges i kriminologi, argumenterer for, at sociale strukturer i visse tilfælde så at sige ansporer borgere til at begå kriminalitet. Se eksempelvis (Cohen, 1965). For en klassisk artikel om strain theory (også kaldet anomie teori), se (Merton, 1938).
 22. Jævnfør Wiktorowicz, 2004.
 23. Wiktorowicz citerer Lofland og Stark, 1965, s. 868.
 24. *Ibid.*, ss. 863-868.
 25. I den endelige version, der udkom i januar 2009, er denne beskrivelse af radikaliseringsprocessen skåret fra, uden at dette øjensynligt har givet anledning til også at skære eller ændre synderligt i rækken af tiltag, som handlingsplanens anden del rummer. Den reviderede handlingsplan er betitlet: ”En fælles og tryk fremtid. Handlingsplan om forebyggelse af ekstremistiske holdninger og radikalisering blandt unge” og kan downloades fra www.nyidanmark.dk.
 26. Bjørgo og Horgan, 2008.
 27. Bjørgo og Horgan, 2008, s. 4.
 28. Gruppen blev forbudt i oktober 2004, men der er flere indikationer på, at i al fald en del af medlemmerne er fortsat i al-Ghurabaa. En proces, hvor organisationen angiveligt er blevet endnu mere hardline, men uden spirituel ledelse, da Omar Bakri Mohammed blev udvist af Storbritannien. Se Al-Lami, 2009, s. 4.
 29. Wiktorowicz, 2004. Wiktorowicz’ studie af al-Muhajiroun baserer sig på 30 interviews med både menige og ledende medlemmer af organisationen, herunder en række med Omar Bakri

- Mohammed selv, samt interageren med omkring 100 medlemmer og støtter af organisationen, som han mødte ved møder, demonstrationer, lokale arrangementer, og en stor del skriftligt materiale fra organisationen.
30. Wiktorowicz stiller sig således skeptisk overfor avis-forlydender om, at organisationen skal have haft op mod 7.000 medlemmer. (Wiktorowicz, 2004)
 31. Lofland og Stark, 1965. For en diskussion af artiklen og en opdatering af resultaterne, se (Lofland, 1977).
 32. Se (Lofland og Stark, 1965, s. 864).
 33. Se eksempelvis (Olsen, 2009, Sageman, 2004).
 34. Ibid., s. 862.
 35. Se eksempelvis (Crenshaw, 1981) for en lignende tilgang.
 36. Ibid., s. 864.
 37. Sageman, 2004.
 38. Lofland og Stark, 1965, s. 871.
 39. Se (Bjørge og Horgan, 2008, Bjørge, 1997).
 40. Bjørge og Horgan, 2008, s. 3. Se også (Olsen, 2009).
 41. Se (Hundeide, 2003, Olsen, 2009).
 42. Se (Gurr, 1970, Pape, 2006, Choudhury, 2007, Buijs, Demant og Hamdy, 2006, Stern, 2003, Juergensmeyer, 2000, Roy, 2004, 2005).
 43. Se eksempelvis (Taylor og Horgan, 2006, s. 591) for en lignende tilgang.
 44. Sageman, 2004.
 45. Se eksempelvis (Taylor og Horgan, 2006, s. 586).
 46. Se www.transnationalterrorism.eu/index.php
 47. Sproget eksisterer kun som socialt medie, jævnfør Wittgensteins privatsprogs argument, se (Wittgenstein, *PU*, §§ 243-313, ss. 356-379).
 48. Taylor og Horgan, 2006, s. 592. Bemærk venligst, at begrebet "setting events" hos Taylor og Horgan hidrører individets socialisering på alle niveauer, og ikke kun på det eksterne niveau, som det bruges her.
 49. Et forhold der i øvrigt afspejles i den danske terrorlovgivning, hvor det at lade sig hverve til en terror organisation anses som strafbart, jævnfør § 114, c.
 50. Og som der efterhånden er bred enighed om ikke er en farbar vej, på grund af manglen på ens profiler. Jævnfør (Home Office, 2005, s. 31).

Jørgen Staun, ph.d., projektforsker, DIIS.